

İNSAN AZALARININ VE KEMİKLERİNİN DİYETİ

İnsanda var olan her bir azanın ve kemiğin diyeti sünnette açık ve net bir şekilde yer almaktadır. Ebu Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm, babasından o da dedesinden şunu rivayet etmektedir:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ كِتَابًا فِيهِ الْقَرَأِضُ حَرَمَ فُقِرَتْ عَلَى أَهْلِ الْيَمَنِ هَذِهِ نُسُخَتُهَا مِنْ مُحَمَّدٍ وَالسُّنَنُ وَالذِّيَّاتُ وَبَعَثَ بِهِ مَعَ عَمْرٍو بْنِ شَرْحِبِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ وَنَعِيمِ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ وَالْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كَلَّالٍ قِيلَ ذِي رُعَيْنٍ وَمَعَاظِرَ وَهَمْدَانَ أَمَا بَعْدُ وَكَانَ فِي كِتَابِهِ أَنْ مَنْ اعْتَبَطَ مُؤْمِنًا قَتْلًا عَنْ بَيِّنَةٍ فَإِنَّهُ قَوْدٌ إِلَّا أَنْ يَرْضَى أَوْلِيَاءُ الْمَقْتُولِ وَأَنَّ فِي النَّفْسِ الدِّيَّةَ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي الْإِتْفِ إِذَا أَوْعِبَ جَذْعُهُ الدِّيَّةُ وَفِي اللِّسَانِ الدِّيَّةُ وَفِي الشَّقَتَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الْبَيْضَتَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الذِّكْرِ الدِّيَّةُ وَفِي الصَّلْبِ الدِّيَّةُ وَفِي الْعَيْنَيْنِ الدِّيَّةُ وَفِي الرَّجُلِ الْوَاحِدَةِ نِصْفُ الدِّيَّةِ وَفِي الْمَأْمُومَةِ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ وَفِي الْجَانِفَةِ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ وَفِي الْمُنْقَلَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي كُلِّ أَصْبُعٍ مِنْ أَصَابِعِ الْيَدِ وَالرَّجْلِ عَشْرٌ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي السِّنِّ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي الْمَوْضِحَةِ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ وَفِي الْإِبِلِ وَأَنَّ الرَّجُلَ يُقْتَلُ بِالْمَرْأَةِ وَعَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أَلْفَ دِينَارٍ (Rasulullah ﷺ), Yemen halkına bir mektup yazdı. Bu yazıda şu hususlar yer almaktaydı: **Kim, bir mümini sebepsiz yere öldürürse ve hakkında beyyine varsa ona kısas yapılır. Ancak öldürülenin yakınlarının (diyete veya affa) razı edilmeleri durumunda kısas yapılmaz. Canda yüz deve diyet vardır. Tamamı kesilmesi halinde burunda diyet vardır. Dilde diyet vardır. İki dudakta diyet vardır. İki yumurtalıkta (hayalarda) diyet vardır. Erkeklik organında diyet vardır. Omurga kemiklerinde diyet**

*vardır. İki gözde diyet vardır. Tek ayakta yarım diyet vardır. Me'mumede diyetin üçte biri, caifede diyetin üçte biri, münakkilede onbeş deve, el ve ayak parmaklarının her birinde on deve, dişte beş deve ve mudihada beş deve vardır. Kadına karşılık erkek öldürülür. Altın sahiplerine bin dinar vardır."*¹

Bu hadise, göre azalara karşılık uygulanacak ceza yalnızca diyettir yani erştir.

Bu cezaların detayı ise şöyledir: Kim, bir insanda bulunan bir şeyi telef ederse diyet ödemesi gerekir. Eğer iki şeyi telef ederse her birisi için yarım diyet gerekir. Çünkü Rasulullah (ﷺ)'in Yemen halkına yazdığı yazıda şu ifade yer alıyordu: "**Tamamı kesilmesi halinde burunda diyet vardır**", "**Dilde diyet vardır.**", "**Erkeklik organında diyet vardır**", "**Omurga kemiklerinde diyet vardır**" Bu organlardan insanda yalnızca bir tane bulunur. Aynı yazıda şu hususlar da yer almaktaydı: "**İki dudakta diyet vardır**", "**İki yumurtalıkta (hayalarda) diyet vardır**" "**İki gözde diyet vardır**" Bu organlardan ise insan vücudunda ikişer adet bulunmaktadır. Dolayısıyla bunlardan her birisi için yarım diyet vardır. Sulb hakkında Kamus'ta şu ifadeler yer almaktadır: Sulb, sırtın üst kısmından kuyruk sokumuna doğru olan kısma denir. Bununla sırt kastedilmektedir. Denilir ki sulbdan kasıt, sırttaki rutubeti değil organlardaki rutubeti ayırt etmek için beyinden başlayan eğimli kısma denir. İbni Münzir'in Ali (ﷺ)'den rivayet ettiği şu söz de buna işaret etmektedir.

¹Nesei, K. Kasame, 4770

Dedi ki: "*Cimayı (cinsel ilişkiyi engellediği zaman sulbde diyet vardır*" Ancak şer'i nasslar lügat anlamları ile tefsir edilirler. Kitapta ve sünnette şer'i bir anlam bulunmadıkça sahabenin sözlerine göre tefsir edilmezler. Burada ise şer'i bir anlam yer almadığı için sulb kelimesinin sözlük anlamına bakılır.

Ancak insanda dört şey vardır ki bunların her birinde diyet vardır. Her birisi için çeyrek diyet vardır. Bunlar, göz kapakları ve kirpiklerdir. Bir kısım organlar da vardır ki bunlar on tanedir ve bunların her birisi için onda bir diyet vardır. Bunlar el ve ayak parmaklarıdır. Bir kısım organlar da vardır ki bunlar üç tane olup her biri için üçte bir diyet vardır. Bunlar, burun delikleri ve her iki delik arasındaki perdeden meydana gelmektedir. Vücudun tüm organları işte böyledir. Diyetle ilgili olarak gelen tüm hadisler incelendiği zaman hadislerin, buna delalet ettiği görülür. Bunların detayları ise şöyledir:

Başta Bulunan Organlar

İki Göz: İki göze bir şey isabet ettiği zaman her ikisi için de diyet vardır. Nebi (ﷺ)'nin: "***İki gözde diyet vardır***" sözü nedeniyle tek gözde yarım diyet vardır. Yine Nebi (ﷺ)'den rivayet edildiğine göre şöyle buyurmaktadır: "***İki gözde elli deve diyet vardır***" Gözlerin büyük veya küçük, güzel veya çirkin, hastalıklı, şaşı veya çapaklı olmaları nedeniyle hüküm değişmez. Her iki gözde de beyazlık varsa ve görme noksanlığı da yoksa

diyette azalma olmaz. Ancak görme noksanlığı varsa, bozukluk oranında diyette azalma olur. Görme noksanlığından kasıt, gözün görme bütünlüğünden 6/6 veya 9/6 oranında azalma olması değildir. Bundan kasıt, göze bir şey isabet etmesinden önce gözde bulunan noksanlıktır. Görme yeteneğinin kaybolması durumunda diyet gerekir. Her iki organın yok olması durumunda diyet gerektiğine göre menfaatlerinin gitmesi durumunda da diyet gerekir. Eğer bir kimse başından bir darbe alır ve aldığı bu darbe ile görme yeteneğini kaybederse saldıranın diyet ödemesi gerekir. Çünkü onun yaptığı saldırı nedeniyle görme yeteneğini kaybetmiştir. Ancak hemen görme yeteneğini kaybetmez tedavi görürse ve tedavi esnasında kaybederse yine diyet ödemesi gerekir. Çünkü onun fiili nedeniyle görme yeteneğini kaybetmiştir. Görme yeteneğinin kaybedilmesinde ihtilaf ettikleri takdirde ikiden çok sayıdaki uzmanların görüşüne müracaat edilir. Durumu kavramak için uzmanların görme konumundaki gözü ve durumunu müşahede etmeleri gereklidir. Yapılan müşahede sonucunda görme yeteneğinin gittiği sabit olursa ve uzmanlar, tekrar geri kazanılmasının mümkün olmadığını söylerlerse diyet ödemek gerekir. Eğer tayin ettikleri belli bir süre içerisinde geri kazanılabileceğini söylerlerse bu süre beklenir ve süre bitinceye kadar diyet ödenmez. Eğer görme yeteneğini kazanırsa suçlu diyet ödemekten kurtulur. Eğer aleyhinde cinayet işlenen kimse görme yeteneğini tekrar kazanmadan önce ölürse -ister tayin edilen süre içerisinde ölmüş olsun isterse daha sonra ölmüş olsun- diyet kesinleşir. Eğer bu süre içerisinde bir

yabancı gelerek gözünü çıkarırsa birinci kişinin diyet ödemesi gerekir. Çünkü görme yeteneğini kaybetmiş ve henüz kazanmamıştır. İkinciye ise hükümeti adl¹ vardır. Çünkü ikinci şahıs, gözünü çıkarmış ve ışığın tekrar geri dönmesi söz konusu değildir.

Eğer bir şahsın aleyhine bir cinayet işlenir ve bu nedenle de gözünün ışığını kaybederse hükümeti adl vardır. Tek gözde ise Rasulullah (ﷺ)'in; "**iki gözde diyet vardır**" hadisine göre yarım diyet vardır. Ömer, Osman ve Ali'nin tek gözlü kimse için tam diyet hükmünü verdikleri dolayısıyla da sahabelerin böylesi bir olaya sukut ettikleri için Sahabe icmanın var olduğu söylenemez. Çünkü tek gözde yarım diyetin var olduğu sünnetle sabittir. Bu konuda Sahabe icmanın sabit olduğunu kabul etsek bile icma, sünneti nesh edemez. Dolayısıyla Sahabe icma ile amel edilemez ve sünnet delil olarak kalır.

Kulaklar: Kulaklarda da diyet vardır. Nebi (ﷺ)'nin Amr b. Hazm'a yazdığı mektupta yer alan: "**iki kulakta diyet vardır**" hadisine göre tek kulakta diyetin yarısı vardır. Buradan; kulağın kesilen kısmı oranında diyet ödenmesi gerektiği şeklinde bir anlam çıkartmak da mümkündür. Yarısına diyetinin yarısı, çeyreğine diyetinin çeyreği vb vardır. Kulağın üst tarafından veya alt tarafından koparılması, güzellikte ihtilaf edilip edilmemesi durumu değiştirmez. Kulağa karşı bir cinayet işlenir ve felç olursa yarım diyet gerekir. Eğer iki kulak aynı şekilde

¹ Miktarı şer'an belli olmayan ehli vukuf (uzmanlar) tarafından tayin edilen diyete denir.

bir saldırı ile karşı karşıya kalırsa her ikisine de diyet vardır. Çünkü felç, kesmek gibidir. Kulağın kesilmesinden dolayı diyet gerektiği gibi felce uğratılmasından dolayı da diyet gerekir. Felçin duymayı engellemeyeceği dolayısıyla da diyetin gerekmeceği söylenemez. Zira aynı şey kulağın kesilmesinde de geçerlidir, kulak kesildiği zaman da duyma özelliği engellenmez. Kulakların ikisi de kesilmez fakat duyma özelliğini kaybederse her ikisi için de diyet gerekir. Çünkü bir organın sağladığı faydanın yok olması organın kendisinin yok olması gibidir. Zira Muaz'dan gelen rivayet şöyledir: "**İşitmede diyet vardır.**" Kulaklardan birisi duyma özelliğini kaybederse yarım diyet gerekir. Hem kulak kesilir hem de duyma özelliğini kaybederse Rasul (ﷺ)'ün: "**iki kulakta diyet vardır**" ve "**İşitmede diyet vardır.**" hadisleri nedeniyle iki diyet gerekir. Yani hem organın kendisi için hem de menfaati için de bir diyetin var olduğu hadiste açıkça görülmektedir.

Burun: Burnun üç kısımdan müteşekkil olduğunda şüphe yoktur. Bunlar; iki burun deliği ve bunları birbirinden ayıran kısımdır. Burun deliklerinin arasındaki perde de burundan bir parçadır. Öyleyse burun üç parçadan oluşmaktadır. Burnun tamamı isabet alır ve yumuşak kısmı kırılırsa Rasul (ﷺ)'ün: "**Tamamı kesilmesi (koparılması) halinde burunda diyet vardır**" sözüne ve bir başka rivayette de yer alan: "**Yumuşak kısmının tamamının koparılması halinde burunda diyet vardır**" sözüne göre diyet vardır. Yalnızca esnek olan kısmı koparılsa Rasul (ﷺ)'ün: "**Yumuşak kısmı koparılsa âkl'ın yarısı vardır.**" sözüne

istinaden diyetin yarısı vardır. Burun deliklerinden birisinin kopartılması halinde ise üçte bir diyet vardır. Delikler arasında kalan engel kısım koparılırsa yine üçte bir diyet vardır. Eğer burun bir darbe alır ve aldığı bu darbe nedeniyle de tamamı felç olursa tam diyet gerekir. Çünkü bu, hayatın tamamen yok edildiği kesmek gibidir. Yalnızca burun deliklerinin bir tanesi felç olursa üçte bir diyet vardır. Yalnızca delikler arasında kalan engelin felç olması halinde de üçte bir diyet vardır. Burun, koku alma özelliğini kaybederse tam diyet gerekir. Çünkü Rasulullah (ﷺ): "**koklama (duyusun)da diyet vardır.**" Eğer burun kesilir ve koklama yeteneği kaybolursa iki diyet ödemek gerekir. Çünkü koklama burundan başka bir şeydir. Kulakla işitme duyusu arasındaki ilişkide olduğu gibi koklama ile buruna ait diyetler birbirleri kapsamına girmezler.

Dudaklar: Dudaklar kopartılır veya telef olur veya felç olursa Rasulullah (ﷺ)'in: "**iki dudakta diyet vardır**" hadisine istinaden her ikisi için de diyet vardır. Dudaklardan birisi telef olursa diyetin yarısı vardır. Üfürme, harfleri çıkarma, tükürme, dişleri örtme, sıkıntı veren şeylerden ağzı koruma gibi dudakların sağladığı birtakım faydaların ortadan kalkması durumunda bakılır; şayet dudakların menfaatlerinin tamamı gitmişse diyet gerekir. Eğer bu menfaatlerden yalnızca bir tanesi gitmişse değerlendirmeye tabi tutulur ve benzeri bir menfaate -menfaatları hakkında bilinene göre- eşdeğer diyet takdirinde bulunulur ve ödenir. Üfürmede beşte bir diyet vardır, sıkıntı veren şeylerden ağzın korunmasında beşte

bir diyet vardır gibi her birisi için belli değerlendirme yapılır.

Dil: Rasulullah (ﷺ)'in, "*dilde diyet vardır*" hadisine göre konuşma yeteneğine sahip olan bir dilin telef olması durumunda diyet vardır. Kişinin büyük bir kimse olup konuşabilmesi veya küçük bir kimse olup henüz konuşamaması durumu değiştirmez. Dile karşı bir cinayet işlenir ve sağladığı fayda kaybolursa diyet gerekir. Dilin menfaati ise konuşmak ve tat almaktır. Eğer yalnızca konuşma özelliğini kaybederse tam diyet vardır. Yalnızca tad alma özelliğini kaybederse diyet vardır. Çünkü tad alma koklama gibi bir duyudur. Ancak her ikisini birden kaybedecek olursa her bir menfaat için diyet vardır. Çünkü dilin faydası dilin kendisi gibi olup diyet gerektirir. Dilin menfaati konuşmak yani kelam olduğuna göre bunda diyet vardır. Tad olma koklama gibi bir duyu olduğuna göre bunda da diyet ödenmesi gereklidir. Eğer dilin bir kısmı kesilecek veya koparılacak olursa kulakta olduğu gibi kesilen miktara göre uygulama yapılır. Dilin kesilen kısmı dikkate alınarak kesilen miktar oranında diyet ödenir. Aynı şekilde sağladığı faydada bir azalma olursa, uzmanların tespitlerine göre azalma oranında diyet ödenir.

Konuşma yeteneğine sahip olan tüm diller için durum budur. Ahras yani konuşma yeteneğinden yoksun olan, dilsiz kimselerin dillerinde ise tam diyet gerekmez. Çünkü konuşma yeteneğinden yoksun olan bir dil, burun veya kulak gibi değildir, yok olması, sağladığı fayda üzerinde etkili olmaz. Ahras olan bir dil felçli olan bir el

veya ayak gibidir. El veya ayak felçli olduğu zaman sağladığı fayda üzerinde olumsuz yönde bir etki meydana getirir. Ahras olan bir dil de felçli bir dile benzediğinden dolayı faydası üzerinde etkili olur. Bu nedenledir ki ahras bir dilin diyeti, faydası açısından konuşabilen bir dilden eksikliği oranında tam diyetten noksan olur.

Göz Kapakları: Her gözde iki tane (alt ve üst göz kapağı) olmak üzere her insanda dört tane göz kapağı vardır. Bedendeki organlar hakkında Rasulullah (ﷺ)'dan gelen hadislerin tümünden istinbat edilen kaide ile amel edilerek bu göz kapakları için dört diyet vardır. Zira gelen rivayetlere göre bedende birer tane bulunan organlar için bir diyet, iki tane bulunan organlar için yarım diyet, ikiden dahiden daha fazla sayıda bulunanlar için ise adedi oranında diyet vardır. Bu kurala göre göz kapakları için de diyet vardır. Göz kapaklarının her birisi için çeyrek diyet vardır. Göz kapakları üzerinde bulunan kirpikler için de durum aynıdır. Bunlar kapaklardan sayılmaz, ayrı kabul edilir. Buna göre insanda bulunan dört adet kirpik için diyet vardır ve her bir kirpik için çeyrek diyet vardır. Bu diyet göz kapaklarına ait olan diyetin dışında ayrı bir diyettir.

Kaşlar: Kaşlar da gözler gibi tek organ kabul edilmektedir. Bunların her ikisi için de diyet vardır. Tek kaş için yarım diyet vardır. Kaşların faydası kendisinden kaynaklanmamaktadır. Bunlar tıpkı kulaklar gibidirler. Bu nedenledir ki telef olduğu ve faydası gittiği zaman her ikisine de diyet vardır. Faydası gider ancak telef olmazsa

yine her ikisine diyet vardır. Kaşlar telef olur ancak faydası kalırsa telef olan kaşlar için diyet vardır. Özetle kaşlar tıpkı kulaklar gibidir.

Dişler: Dişlerin tamamı tek uzuvdur. Her bir diş de bu uzuvdan bir parçadır. Ancak dişlerin diyeti sayılarına göre hesaplanmaz. Çünkü nass her bir dişin diyetini tayin etmiştir, dolayısıyla da nassa tabi olmak gereklidir. Her bir dişin diyeti beş devedir. Çünkü Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

*"Dişde beş deve (diyet) vardır."*¹ فِي السِّنِّ خَمْسٌ مِنَ الْإِبِلِ

Amr b. Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayetle Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

*"Dişlerde beş beş vardır."*² فِي الْأَسْنَانِ خَمْسٌ خَمْسٌ

Bu hususta azı dişleri ile diğerleri arasında fark yoktur. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

الْأَصَابِعُ سَوَاءٌ وَالْأَسْنَانُ سَوَاءٌ وَالْثَنِيَّةُ وَالضَّرْسُ سَوَاءٌ هَذِهِ وَهَذِهِ سَوَاءٌ
*"Parmaklar birbirine eşittir. Dişler de birbirine eşittir. Ön dişlerle şu şu dişler aynıdır, birbirine eşittir."*³

Ancak dişlerin tekrar geri dönüp dönmemesine göre aralarında fark vardır. Eğer diş düşer ve tekrar çıkmazsa beş deve diyet alınır. Eğer yerine yeni diş çıkacak olursa diyet ödemek gerekmez. Ancak yerine tekrar diş çıkar

¹ Nesei, K. Kasame, 4770

² Ebu Davud, K. Diyet, 3954

³ Ebu Davud, K. Diyet, 3950

ancak çıkan diş, kısa veya eğri olursa hükümeti adl vardır. Çünkü görünürde bu kusur dişe karşı yapılan cinayetten dolayı olmuştur. Uzmanı tarafından noksanlığı takdir etme imkanı varsa eksiklik miktarınca diyet vardır. Aynı şekilde bir kayıp varsa ve takdiri de mümkün ise giden miktar kadar diyet vardır. Diş kırıldığında ise kırılan miktar kadar diyet vardır.

Saçlar: Baştaki saçlar, sakal kılları, bıyık kılları ve kaşlardaki kıllar için diyet vardır. Başta saç dökülmesine neden olacak bir olay olduğu zaman duruma bakılır; saçlar tekrar bitmezse diyet gerekir. Sakal ve bıyıktaki kıllar için de aynı durum geçerlidir. Kaşlardaki durum da böyledir. Tek bir kaş için yani saçlar için yarım diyet vardır. Kaşın bir kısmı gider ve bir kısmı kalırsa veya kılların bir kısmı biter bir kısmı da bitmezse, kulaklarda ve burun yumuşağında olduğu gibi alan takdiri yapılır ve eksik olan kısım kadarı için diyet ödenir. Burada saçların sık veya seyrek, güzel veya çirkin, küçük veya büyük olmasına bakılmaz. Çünkü organlar arasında ayırım yapılmaması burada da geçerlidir. Herhangi bir şekilde isabet almadan önce sakalı uzuyor ve onu kesiyorsa; ancak isabet aldıktan sonra artık sakalı uzamıyorsa, sakalını kesmiş olan bir kimse ile sakalını uzatmış olan kimse arasında da fark yoktur.

Çeneler: Çenelerin her ikisi için de diyet vardır. Çenelerden birisi için yarım diyet vardır. Çünkü insanda ikişer adet bulunup da her ikisi için de diyetin bulunmadığı organ yoktur ve bunların her birisi için de

yarım diyet vardır. Çenelerden birisinin bir kısmı telef olduğunda her ikisi de tam anlamıyla yok olmamıştır denilemez. Çünkü çene ancak kırılabilir. Fakat çenede yaralama olduğu zaman bu yaralamalar kısmında değerlendirilir. Herhangi bir organın telef olması ise, kırılması suretiyle olur. Her ikisi de kırıldığı zaman diyet vardır, çenelerden bir tanesinin kırılması durumunda ise yarım diyet vardır.

Akıl: Nebi (ﷺ)'in Amr b. Hazma yazdığı yazıda yer alan: "*Akılda diyet vardır*" ifadesine göre akıl gitmesi, kaybolması durumunda diyet vardır. Akıl, her ne kadar yalnızca beyinle temsil edilmeyip, duyular, beyin ve öncül bilgilerden müteşekkil ise de bunların tamamı beyinde toplanmaktadır. Çünkü beyin, duyu organlarının merkezidir. Akılda meydana gelebilecek herhangi bir hasar, beyinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de akıl, beyin faydasını oluşturmaktadır. Beyin telef olur ve akıl giderse diyet ödemek gerekir. Akıl gider fakat beyin yerinden sökülmeyle kafada kalırsa diyet gerekir. Çünkü konunun aslı beyin değil akıldır. Duyuların, öncül bilgilerin ve bilgiler arasında bağ kurma merkezi olma özelliğinden dolayı aklın bir unsuru olması, durumu değiştirmez. Delirmesi; dolayısıyla da aklının bir kısmını kaybetmesi durumunda; uğranılan akıl kaybı oranında diyet vardır. Hafızasını kaybettiği zaman, eşyalar hakkında hüküm verme hususunda özürlü sayılır. Fakat ahmaklık gibi eşyalar üzerinde hüküm verme zayıflığına duçar olursa, noksanlık oranında diyet gerekir. Çünkü

tamamı için diyet gereken bir organın bir kısmı için de diyet gerekir.

Çarpık Surat: Çarpık surat, yüzün bir tarafa dönmesidir. Arapça'da "الصعر" "sa'r" kelimesi, devenin boynunu çevirmesinden türetilmiştir. Kim bir insana karşı cinayet işler, yüzü bir tarafa dönecek şekilde boynunu döndürürse diyet ödemesi gerekir. Çarpık yüzlü olmak her ne kadar vücutta başlı başına bir organ değilse de Zeyd b. Sabitten gelen bir rivayette: "**Çarpık yüzde diyet vardır**" hadisine göre diyet ödenmesi gerekir. Sahabelerin buna muhalif bir davranışlarının var olduğu bilinmediğinden dolayı da icma oluşmuştur. Öyleyse organların ve akıl gibi hakkında nass bulunan hususların dışında kalanlar için diyetle hükmedilir. Sahabenin böyle bir hususta sukut etmesi "**sukutu icmanın**" var olduğunu gösterir. Yüzün yarısının felce uğraması da bunun gibidir. Yani bir kimse yüze vurur ve bu nedenle de felç gelirse diyet vardır. Ancak yüze vurma sonucunda yüzde hareketsizlik durumu olursa hükümeti adl gerekir. Çünkü bu, yüz çarpıklığına benzememekte; dolayısıyla da bu kapsama girmemektedir. Zira hakkında herhangi bir nass yoktur.

Başın Dışında Kalan Organlar

Eller: Hakkında diyetin gerektiği elden kasıt bileğe kadar olan kısımdır, yani hırsızlıkta kesilen kısımdır. Çünkü bunun sözlük anlamı budur. Bunun dışında bir başka anlam anlatılmak isteniyorsa, beraberinde istenilen

anlama delalet edecek bir karineye veya bir sığata ihtiyaç vardır. Bu nedenledir ki Allah (ﷻ), ayette Şöyle buyurmuştur:

وَأَيْدِيكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ "Elleri dirseklere kadar."¹

Yalnızca elleri kastettiği zaman ise Şöyle buyurmuştur:

فَأَقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا "(Kadın ve erkeğin) ellerini kesiniz."²

Hakkında diyet ödenmesi gereken ellerden kasıt, bileklere kadar olan kısımdır. Ancak eller kesilmiş ve bilekten yukarıda kalan kısımlar için bir telef olma durumu söz konusu olmuşsa veya elin üst kısmında yada bilekte bir kırılma varsa veya buna benzer olaylar gündeme gelmişse; elin hem sağlam durumdaki hem de kırıldıktan veya sakatlandıktan sonraki değerini belirlemek üzere hükümeti adl vardır. Her iki durumda da ödenmesi gereken diyet arasında fark vardır. Telef olma hallerinden herhangi birisi ile; kesilmesi, felç olması, çalışamaz hale gelmesi ya da bir başka şekilde işlevselliğini yitirmesi durumunda diyet ödenmesi gerekir.

Ayaklar: Her iki ayak için de diyet vardır. Çünkü ayaklar insanda birer organ konumundadır ve insanda iki tane bulunmaktadır. Muaz b. Cebel'den rivayet edilen: "**Ayıklarda diyet vardır**" hadisi gereğince de diyet ödenmesi gerekir. Tek ayakta yarım diyet vardır.

¹ Maide: 6

² Maide: 38

Ayıklardan kasıt ayak bileklerine kadar olan kısımdır. Başka bir anlamda kullanılmadığı zaman ayağın kelimesinin anlamı budur. Ayaklar telef olduğu zaman diyet gerekir, tek ayak için yarım diyet vardır. Topal ayakta çolak el gibi diyet vardır. Çünkü topallıkla kastedilen anlam ayak kelimesi ile kastedilenden farklıdır. Çolaklık ise, bilekteki eğriliktir. Çolaklık kesimesinin taşıdığı anlam ile el kelimesinin taşıdığı anlam da birbirinden farklıdır. Topallık, ayaktaki bir kusur olmadığı gibi çolaklık da avuçta bir kusur değildir. Dizde bacakta, baldırda kırılma olduğu zaman hükümeti adlı vardır. Sözlük anlamı açısından, ayakların, ayak bileklerine kadar olan kısım için diyet gerekir.

Parmaklar: Ellerde ve ayaklarda bulunan parmakların her birisi için on deve diyet vardır. İbni Abbas'tan: Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

"El ve ayak parmaklarının diyeti her birisi için on devedir."¹

Yine İbni Abbas'dan gelen rivayette Rasulullah (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

"Bu ve bu birbirine eşittir. Yani serçe parmağı ile başparmağı (arasında diyet açısından fark yoktur)."²

¹ Tirmizi K. Diyet 1311

² Buhari 6387, Tirmizi 1312, Nesei 4764, E Davud 3949, İbni Mace 2642 K. Diyat'ta, Ahmed b. Hanbel Müs. Mük.

Rasulullah'ın Amr b. Hazm'a yazdığı yazıda ise şu ifadeler yer almaktadır: "**El ve ayak parmaklarının her birisi için on deve (diyet) vardır.**"

Bu deliller, parmakların her birisi için diyetin var olduğu ve bunun da her bir parmak için on deve olduğunda sarıhtirler. Şayet el ve ayağın her birinde bulunan beş parmaktan fazla olarak bir parmak daha varsa ve de telef olmuşsa hükümeti adlı vardır. Çünkü bu fazlalık hadisin mantuku kapsamına girmemektedir. Parmak uçları telef olduğu zaman duruma bakılır; başparmağın dışında kalan her parmak ucu için bir parmağa ait diyetin üçte biri vardır. Çünkü her parmakta üç bölüm vardır. Ancak başparmak telef olduğu zaman ise her bir bölüm için yarım diyet vardır. Çünkü başparmakta iki bölüm vardır. Nass, her bir parmak için diyeti on deve olarak belirtmiştir. Dolayısıyla parmağın bir bölümünün diyeti parmakla orantılı olur.

Memeler: Her iki meme için de diyet vardır. Çünkü memeler insanda iki tane bulunan organlardandır. Hadisle amel edilerek ve istinsbat yapılarak, bir meme için yarım diyet vardır. Bu hususta erkek memesi ile kadın memesi arasında fark yoktur. Zira memeler kadında bulunduğu gibi erkekte de bulunmaktadır. Ancak kadının memesinin menfaati süt vermesidir. Dolayısıyla memeye isabet eden herhangi bir şey nedeniyle sağladığı menfaat gider ve tekrar süt verme özelliğini kazanamazsa sağladığı menfaat için diyet vardır. Yani meme gittiği zaman diyet vardır, çünkü menfaati kendisi ile birlikte ve iç içedir. Ancak

meme olduğu gibi kalmakla birlikte menfaati giderse, giden menfaati için diyet vardır. Memenin kesilmesi ve felce uğramasında da durum aynıdır. Çünkü memenin felç olması bir nevi öldürülmesi demektir. Fakat iri olan memeler kesildiği zaman hükümeti adl vardır, zira telef olmamıştır. Meme uçları telef olur ve süt de giderse diyet gerekir. Eğer süt gitmezse, diyetin değeri takdir edilerek meme uçlarından kesilen miktar kadarı için diyet gerekir.

Omurga: Omurga, sırttan kuyruk sokumuna doğru uzanan kemiklerdir. İçerisinden beyinden kuyruk sokumuna kadar uzanan bir kanal vardır ve omurlardan meydana gelmektedir. Omurgada bir hasar meydana gelmesi cinsel birleşmeyi, vücudun dik durmasını vb. hususları engeller. Sağladığı faydanın kaybolması için omurların tamamın telef olmasına gerek yoktur, bir kısmı zarar gördüğü zaman bile insana sağladığı fayda gidebilir. Bu konuda erkek ile kadın arasında herhangi bir fark yoktur. Omurga, insanda tek organ olarak kabul edilen organlar arasında yer almaktadır. Üzerindeki omurların her birisi omurgadan bir parça sayılır. Dolayısıyla omurga üzerinde bulunan omurların her birisi değil bir bütün olarak omurganın kendisi bir organ sayılır. Omurganın kendisi veya sağladığı fayda telef olduğu zaman diyet gerekir. Omurlardan biri veya daha fazlası zarar görür ve sağladığı menfaatin tamamı giderse diyet gerekir. Fakat sağladığı menfaatin bir kısmı giderse kaybolan kısmı kadarı belirlenir ve buna göre de diyet tespit edilir. Omurlardan birisi telef olur fakat bununla birlikte faydası gitmezse, sırttaki omurlar sayısınca diyetin bir kısmı

vardır. Cimayı engellemesi gibi sağladığı faydaların bir kısmı kaybolur bir kısmı kalırsa sağladığı fayda ölçüsüne göre değerlendirme yapılır. İşte omurga hakkındaki hüküm, insanda yalnızca bir tane bulunan organlardan birisi hakkındaki hüküm gibidir. Rasulullah (ﷺ)'in Amr b. Hazma yazdığı yazıya yer alan: "**Omurgada diyet vardır**" hadisi bu husustaki nassı oluşturmaktadır.

Kaburgalar: Erkeğin kaburga kemiklerinin tamamı tek organ sayılmaktadır. Bunlar da insanda bir tane bulunan organlar arasında yer almaktadır. Kaburga kemikleri göğüsten bir parça olup her biri ayrı organ değildir. Bu husustaki hadisle amel edilerek göğüste bulunan kaburgaların hepsi için tek diyet vardır. Kaburgaların her birisi için ise toplam kaburga sayısı oranında diyet vardır. Kaburga kırılır sonra da iyileşirse hükümeti adl vardır. Ancak hem kırılır hem de telef olursa kaburga başına düşen miktarda diyet vardır.

Kalçalar: Kalçalar için de diyet vardır. İnsanda iki tane bulunan organlar arasında yer alan kalçaların her birisi için yarım diyet vardır. Kalçaların iç kısmında bulunan kemiğe kadar alındığında diyet gerekir. Ancak bir kısmı giderse giden kısmı için diyet gerekir. Giden miktarın ne kadar olduğu bilinmezse hükümeti adl vardır.

Anüs (kıç): Anüs herhangi bir şekilde darbe alır ve dışkıyı tutamazsa diyet gerekir. Çünkü bu, bir organdır. Ancak bunun sağladığı faydanın kendisinden ayırt edilmesi mümkün değildir. Kesildiği zaman dışkıyı tutamaz. Organ özelliğine sahip olduğu ve insanda da bir

tane bulunduğu sürece diyet vardır. Buradaki araştırma faydası üzerindedir, hüküm de faydası hakkındadır.

İdrar yolu (Mesane): Mesanenin idrarı tutamaması durumunda diyet vardır. Bunun nedeni insanda bir tane bulunan organlardan olmasıdır. Faydası tıpkı anüste olduğu gibi kendisinden ayırt edilemez. Mesane, anüsten başkadır. İdrar ve dışkının dışarı atılanlar cinsinden olması nedeniyle bunların da aynı şeyler olduğu söylenemez. Bunlar, aynı cinsten olmadıklarına göre mesele faydanın cinsi değil, organın cinsidir. Mesane ve anüs birbirinden ayrı ve farklı organlardır. Bu nedenle de hem mesane hem de anüs için ayrı ayrı diyet vardır.

Erkeklik Organı: Nebi (ﷺ)'nin, Amr b. Hazm'a yazdığı yazıda yer alan: "**Erkeklik organında diyet vardır**" ifadesi nedeniyle erkeklik organında diyet vardır. Çünkü bu, insanda yalnızca bir tane bulunan bir organdır. Kesilir, felç olur veya cinsi ilişkide bulunma özelliğini kaybederse diyet gerekir. Erkeklik organı; büyük veya küçük olsun, yaşlıya, gence veya hadım edilmiş birisine ait olsun, iktidarsızlık hastalığından uzak veya yakın olsun, cinsi ilişkide bulunacak güçte olsun veya olmasın her halde diyet gerekir. Çünkü insana ait bir organ olup faydası kendisinden kaynaklanmamaktadır. Kim, erkeklik organını telef ederse faydasını da gidermiş olur. Ancak bazen de organın kendisi kalır fakat menfaati gider. Kim de mutlak surette erkeklik organına zarar verirse mutlak surette diyet ödemesi gerekir. Çünkü böyle yapmakla sağladığı faydanın sürekliliğini de tamamen gidermiş olur.

Kim de erkeklik organına vurur ve bu nedenle de faydasını giderir fakat kendisi kalırsa sağladığı faydanın diyetini ödemesi gerekir. Bu durum darbe aldığı anda faydalanabilme özelliğine sahip olması durumunda geçerlidir. Şayet darbe almadan önce, cinsi ilişkide bulunma gücünü tekrar kazanması veya boşalması mümkün olmayan yaşlı bir ihtiyar gibi faydalanabilme özelliğinden yoksun ise diyet gerekmez. Fakat cima yapma gücü bulunup ta boşalma gücünü kazanması mümkün değilse veya boşalma gücünde olup da yeniden cinsel ilişkide bulunma gücünü kazanması mümkün değilse; menfaatinden bir miktar kayıp var demektir. Çünkü erkeklik organının menfaati, cinsel ilişkide bulunmak ve boşalmadır. Bunlardan herhangi birisinde bir kayıp söz konusu olduğunda kayıp oranında diyet vardır. İktidarsız olan kimse ise sağlam kimse gibidir. Çünkü o, cinsel ilişkide bulunabilecek güçtedir. Seyyib ise hadımın tersidir. Hadım olan cimada bulunma gücünden yoksundur ve boşalamaz. Bu nedenledir ki erkeklik organına vurulduğu zaman, kesilmez veya kemiği kırılmazsa fakat değerinden bir şey eksilirse hükümeti adl vardır, diyet yoktur. Çünkü organ gitmemiştir ve menfaatini giderecek bir durum da yoktur.

Yumurtalar (Testisler): Nebi (ﷺ)'nin, Amr b. Hazm'a yazdığı yazıda yer alan: "**İki yumurtalıkta diyet vardır**" ifadesi nedeniyle yumurtalıklarda diyet vardır. Zira bunlar insanda iki tane bulunan organlardandır ve her ikisi için de diyet gerekir. Bunlardan birisi için yarım diyet vardır. Menfaatleri kendi varlıklarından kaynaklanmaktadır.

Kesildikleri takdirde menfaatleri de gider ve her ikisi için diyet gerekir. Ancak herhangi bir şekilde darbe alır ve menfaati gider fakat kendileri kalırsa, menfaati bulunan herhangi bir organ gibi menfaatinden dolayı diyet gerekir.

Fercin İki Dudakları: Bunlar; her iki taraftan kadının cinsel organının kenarlarını kuşatan ve dudakların ağzı kapattığı gibi cinsel organın üzerini kapatan iki et parçasıdır. Dilbilimciler şöyle derler: "*Göz kapaklarındaki kirpikler gibi kadının cinsel organını çevreleyen kıllara da şufran denir.*" Her ne kadar dilbilimciler "esketeyn" kelimesini cinsel organı kuşatan eti isimlendirmek için, "şufrayn" kelimesini de gözdeki kirpikler gibi cinsel organın dudakları etrafındaki kıllar için kullanmışlarsa da bunların -kirpikler ile cinsel organın etrafındaki kılların-konumları birbirine benzememektedir. Zira gözdeki kirpikler aynı zamanda göz kapakları anlamına gelmektedir. Kirpikler göz kapağının üzerindeki kıllardır. Hem kirpikler hem de göz kapakları için diyet vardır. Çünkü bunlar birbirinden farklı şeylerdir. Cinsel organın iki dudakları ise bu organı çevreleyen etlerdir. Şufran ise bu dudakların etrafındaki kıllardır. Bu kıllar, cinsel organı çevreleyen etlerden ayrı bir parça değildir. Bu nedenle her ikisi iki ayrı organ değil tek organ sayılırlar. Hadisten anlaşıldığına göre cinsel organı çevreleyen dudaklar için diyet vardır. Bunlar insanda iki tane bulunan organlardandır. Bunlardan her birisi için yarım diyet vardır. Bunlara karşı bir cinayet işlenir ve bunlar felç olursa her ikisi için de diyet gerekir. Kesilmeleri halinde de hüküm aynıdır. Bunların; kalın veya ince, kısa veya

uzun olması, bekara veya dula, sünnet edilmiş veya edilmemiş birisine ait olması, arasında fark yoktur. Çünkü fercin dudaklarının her ikisi de organ olup zarar görmeleri halinde diyet vardır. Dolayısıyla durumu ne olursa olsun aralarında fark olmaksızın hepsi hakkında hüküm aynıdır. Dikilmiş, bağlı veya sağlam olması arasında da fark yoktur. Çünkü dikilmiş ve bağlı olması tıpkı kulaktaki sağırılık gibi bir kusurdur.

Dübür: Dübürde diyet vardır. Darbe alır ve yok olursa diyet gerekir. Çünkü dübürün gitmesi ile sağladığı fayda da gider. Darbe almasına rağmen kesilmez, olduğu gibi kalır fakat yarılması gibi faydası yok olursa yine diyet gerekir. Çünkü bu, insanda bir tane bulunan organlardan olup diğer organlarda olduğu gibi diyet gerekir.

Kemikler: Kemikler, insanda birer organ niteliğinde olmadığı için organlarla ilgili hadislerin kapsamına girmezler. Bu nedenle de köprücük kemikleri ve kol kemiği hakkında hükümeti adl vardır. Çünkü bunlar birer organ değildirler. Baldır ve bacak kemikleri, dirsek, pazu kemikleri ve diğer kemiklerin hepsi böyledir ve bunlar hakkında diyet yoktur, hükümeti adl vardır.

Baş ve Yüzdeki Yaralamanın Cezası

Alimler şöyle der: Şicac baştaki yaralamalara, cerah da bedendeki yaralamalara denir. Baştaki yaralamaların hükmü diğer yaralamalardan farklıdır. Şicac, yüzde ve başta olur. Bunlar kendi içerisinde şunları kapsamaktadır:

a- Mudiha: Kemiği açığa çıkaracak şekilde başta meydana gelen yaradır.

b- Haşime: Mudihanın bir ileri aşaması olup kemiğin kırılmasıdır. Kemiğin kırılmasından dolayı bu ismi almıştır.

c- Münakkile: Haşimenin bir ileri aşaması olup kemiği kırıp yerinden oynatan ve iyileşmesi için kemik nakline gereksinim duyan yaradır.

d- Me'mume: Kemik altında veya beynin üstünde bulunan zara kadar ulaşan yaradır. Yara, beyin zarına kadar ulaşmışsa bu ismi alır.

Başta meydana gelen bu türden yaralamalar hakkında diyeti belirleyen nass gelmiştir. Nebi (ﷺ)'nin, Amr b. Hazm'a yazdığı yazıda şu ifadeler yer almaktadır: "**Mudihada beş deve diyet vardır.**" Haşime de ise mudihanın diyet ile hükümeti adl vardır. Çünkü haşime mudihadan daha fazla miktardaki bir yaralamadır. Hakkında özel bir nass gelmediği için mudiha hakkındaki nassa göre mudihanın diyetini fazlalığından dolayı da hükümeti adli gerektirmiştir. Münakkilede ise on beş deve diyet vardır. Ebu Bekir ibni Hazm'ın babasından onun da dedesinden yaptığı rivayete göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmuştur: "**Munakkilede on beş deve (diyet) vardır.**" Nebi (ﷺ)'in Amr. Hazm'a yazdığı yazıda yer alan: "**Me'mumede üçte bir (diyet) vardır**" hadisine göre, me'mumede üçte bir diyet vardır. Baş ve yüzdeki yaralamalarla ilgili olarak gelen nassta yer alanlar

bunlardır. Bunların dışında başta ve yüzde yer alan diğer yaralamalar hakkında nass gelmediği için hükümeti adl vardır.

Yaralamaların (Cerah) Cezası

Cerah, bedendeki yaralamalar için kullanılır ve cezası da kısastır. Yani kasten olduğu zaman yalnızca kısas uygulanır. Kasten olmadığı zaman ise diyet miktarını belirten nassa göre diyet gerekir. Hakkında nass bulunmayanlar için ise hükümeti adl vardır. Nass ise, yalnızca caife hakkında gelmiştir. Ebu Bekir ibni Hazm'ın babasından onun da dedesinden yaptığı rivayete göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmuştur: "**Caifede diyetin üçte bir (diyet) vardır.**" Caife, karna kadar ulaşan yaralara denir. Kamusu'l Muhit'te şöyle denilmektedir: "*Caife, karna ulaşan yaralamadır.*" Kitapta ve sünnette yer alan herhangi bir şer'i anlam bulunmadığı zaman şer'i nasslar yalnızca sözlük anlamları ile açıklanırlar. Burada ise caife kelimesini tefsir edecek şer'i bir anlam bulunmadığı için sözlük anlamının esas alınması gerekmektedir. Öyleyse caife, kamusta da açıklandığı üzere yalnızca karında meydana gelen yaralamalara denir. Buna göre iğne ucu kadar olsa bile karna ulaşan, yani karnın içine giren her yaralama caife sayılır. Bunun dışında kalanlara caife denmez. Göğüsten, sırttan, boğazdan, hayalar arasından veya bir başka yerden iç kısma kadar ulaşan yaralar caife sayılmaz ve bunlara caife hükmü uygulanmaz. Çünkü caife yalnızca karna kadar ulaşan yaralara denir. Eğer iki

yerden delerse ve aralarında da bir engel varsa üçte bir diyet gerekir.

Cinsi münasebet yoluyla açılan küçük yara da caife gibidir. Kim küçük olan hanımı ile cinsi ilişkide bulunur ve onu delerse üçte bir diyet gerekir. Rivayet edildiğine göre Ömer b. el-Hattab (رضي الله عنه) bir yarık meselesinde üçte bir diyet hükmünü vermiş sahabelerin buna karşı çıktıkları bilinmediğinden dolayı da icma oluşmuştur. Müzenniye'nin zevcesinin durumu da böyledir. Eğer küçük birisi ile zina etmiş ve ona zarar vermiş olsaydı üçte bir diyet ve mehri misil gerekirdi. Çünkü hak edilmeyen bir vat' (cinsel ilişki) olayı vardır. Böyle bir şeyi yapmaya izinli değildir ve diğer cinayetlerde olduğu gibi telef ettiğini karşılaması gerekir.

İnsan öldürme dışında işlenen cinayetler hakkında şer'i nasslarda takdir edilen diyetler bunlardır. Nasslarda organlar, baş ve yüzdeki yaralamalar ve bedende yer alan bir kısım yaralamalar hakkında diyet miktarları belirlenmiştir. Var olan nasslar, organların diyetinin bir kısmını belirlemiş bir kısmı hakkında ise nass gelmemiştir. Nasslar incelendiği zaman, dil gibi insanda yalnızca bir tane bulunan organlar hakkında tam diyetin var olduğu, eller gibi insanda iki tane bulunan organlar hakkında ise yarım diyet olduğu, hem ellerde hem de ayaklarda bulunan parmakların her birisi için diyetin var olduğu görülür. Bu incelemelere dayanarak hakkında nass gelsin veya gelmesin organların diyetinin birbirine eşit

olduğunu istinbat ettik. Böylece tüm organların diyeti, haklarında var olan delile göre olmaktadır.

Başta ve yüzde yer alan yaralamalardaki diyetin takdirine gelince; bunların bir kısmı hakkında nass gelmiş bir kısmı hakkında ise gelmemiştir. Baş ve yüzdeki yaralamalar hakkında gelen nass, organların diyetinde olduğu gibi başta ve yüzde vuku bulun her türlü yaralamayı değil yalnızca isimleri belirtilen ve açıklanan yaralamalar hakkında gerçekleşmiştir. Bu nedenle de başta yer alan her türlü yaralamaya uygulanamaz. Caife, me'mume ve diğerleri gibi hakkında nass bulunanlar için diyet nassa göre tespit edilir. Hakkında nass gelmeyenler ise nassın kapsamına alınamazlar çünkü nass, onları kapsamamaktadır. Kıyas yapma yolu bulunmadığı için de birbirine kıyas yapılamazlar. Bu durumda geriye yalnızca hükümeti adl kalmaktadır. Buna göre, başta yer alan her türlü yaralama, nassla belirtilen "şicac" kapsamında değerlendirilemediğinden, diğerleri için hükümeti adl vardır. Caife ve cinsi ilişki yoluyla oluşan küçük yarıklarda ise üçte bir diyet vardır. Bunların dışında kalan yaralamalarda ise hükümeti adl vardır.

Hükümeti adl, cinayete kurban gitmemiş bir köle gibi cinayete kurban giden kimsenin (mecniyyünaleyh) değerini tespit eder. İyileştikten sonra ise değerini tekrar tespit eder. Cinayet nedeniyle onda bir eksiklik söz konusu ise uğradığı eksiklik kadar diyet gerektiğine karar verir. İbni Münzir şöyle demektedir: "*İlim ehli kimselerden öğrendiğimize göre hükümet kelimesinin anlamı hakkında*

şöyle denir: Bir insana bir yara isabet eder ve hakkında da bilinen bir diyet yoksa; eğer yaralanan kimse köle olmuş olsaydı ve bu yarayı da almamış olsaydı değeri ne olurdu? diye sorulur. Eğer yüz dinardır denilirse, bu defa yarası iyileştikten sonra bu kimsenin değerinin ne olacağı sorulur ve öğrenilir. Doksan beş dinar olduğu söylenirse caninin (suçlunun) beş diyet ödenmesi gerekir. Eğer doksan denilirse on diyet ödemesi gerekir. Daha az veya çok olması bu kurala göre tespit edilir. Çünkü tamamı diyetin garantisi kapsamındadır, dolayısıyla parçaları da bu kapsama girmektedir." Değerlendirme yara iyileştikten sonra yapılır. Miktarı tespit edilecek olan yaranın erşi; ancak, yaranın iyileşmesinden sonra yapılabilir. Yara iyileştikten sonra herhangi bir eksiklik söz konusu değilse caniyeye bir şey gerekmez, çünkü hükümeti adl noksanlık için vardır.

